

קול תורה ממערבא נשמע, קול חכמות בחוץ תרונה, בבוא שמעת שאל על דבר ד' זו הלכה, ויבקשהו שאל ממני העניי, וידיו רב לו במלחמתו של תורה, ונימוקו עמו בסברא ישרה, ועל כן חטפתי מזמן לא יום ולא לילה, כדי שחרב שאל לא תשוב ריקם, כבוד ידידי השוקד על דלתי התורה, ובתורתו יהגה בצוותא נחמדה, עם גיסי היקר ושאר בני החבורה,

יברכהו הקב"ה בכל מיני ברכה לטובה.

לאחר דרישת שלום וכבוד, עתה באתי על דבר מה שפלפלנו יחד לענין מי שהתאחר בתפילתו ולא הספיק להתחיל עם הצבור, שכתבו הפוסקים שיכול להתפלל עם הש"ץ, אם כוונתם עם הש"ץ מלה במלה דוקא ולעיכובא, אי לאו. ולאחר שזכיתי להשתעשע עם כבודו בצדדי הנידון, אמרתי מחיבת הקודש אעבור על פרשתא דא ואתניי, והנני להציע לפניו מה שעלה ברשתי בזה, ומיני ומינך תסתיים שמעתתא בעוה"ת.

א. שורש הדברים מגמ' ברכות (דף כא:), הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין כו', ר' יהושע בן לוי אמר, אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה יתפלל, ואם לאו אל יתפלל. ומבאר שם בגמ', דס"ל לריב"ל דאין היחיד אומר קדושה בשמונה עשרה, וממילא אם לא יכול לסיים קודם שיגיע הש"ץ לקדושה אין להתחיל עד אחר קדושה כדי שלא יחסיר עניית קדושה. וכן קי"ל להלכה, עיין בשו"ע (סימן קט).

אולם כתב הרי"ף בשם רב האי גאון, שרק למי שרצה להתחיל קודם התחלת הש"ץ באנו לדין זה, אבל להתחיל בהדי שליח ציבור לית לן בה, שבכה"ג שפיר דמי לומר קדושה עם הציבור במקומו, ומאחר שיעלה בידו עניית קדושה תו אין חסרון כלל. ולתועלת הענין נעתיק לשונו שם, כתב רבינו האי גאון זצ"ל דמנהגא דרבנן כד עייל איניש לבי כנישתא ואשכח צבורא דמצלי בלחש דמעכב עד דמסיימי, וכד פתח שליחא דציבורא מתחיל ה' שפתי תפתח ואומר בהדי שליחא דציבורא מילתא בחלש ועני קדושה בהדי צבורא ושפיר דמי למעבד הכי דלית בה הפסקה. והא דאמור רבנן אם יכול להתחיל ולגמור היכי דמתחיל מקמי שליח צבור, אבל כד מתחיל בהדי שליח צבורא שפיר דמי, ע"כ.

והנה, מרהיטא דלישנא יש משמעות לכאורה, שצריך להתחיל ולומר התפילה מתחילתו עם הש"ץ בכדי שיוכל לומר קדושה באמצע תפילתו. ויש לעיין אם אכן בדוקא נקט רב האי גאון להתחיל עמו מתחילת התפילה ולימא עמו "מילתא מילתא" (כן היא בכמה ראשונים, אך לעיל העתקנו לשון הרי"ף שגרס "מילתא בלחש") ולעיכובא הוא, שרק שבכה"ג מותר לו לומר קדושה באמצע תפילתו.

ואמנם כן משמע בכמה ראשונים ונציין מקצתם, ברמב"ם (הלכות תפלה פרק י' הלכה ט"ז) כתב, ואם לאו, ימתין עד שיתחיל שליח צבור להתפלל בקול רם ויתפלל עמו בלחש מלה מלה עד שיגיע שליח צבור לקדושה, עונה הקדושה עם הצבור ומתפלל שאר התפלה לעצמו. וכמו כן כתב הכל בו (סימן י"א), ואם לאו אל יתפלל עד שיתחיל ש"ץ בקול רם ויתפלל עמו בלחש מלה מלה עד שיגיעו ש"ץ לקדושה ויאמר נקדש עם ש"ץ ולדור ודור כמו ש"ץ. ועיין בדומה לזה בלשון הסמ"ק שכתב, ואם התחיל להתפלל עם ש"ץ אומר נקדש ומסיים לדור ודור כמו שליח ציבור. וכ"כ בפסקי ריא"ז, ואמר הגאון שרשאי אדם להתחיל תפלתו עם ש"ץ, ואומר ברכת אבות וברכת גבורות עם ש"ץ, ועונה קדושה עם הציבור, וכך היו נוהגים הגאונים. ועל דרך זה מצינו בעוד כמה ראשונים.

ובספר לקט יושר (אות מ"ז) כתב כן להדיא וז"ל, ויחיד שמתפלל י"ח ברכות וסבר לסיים תפילתו קודם שיתחיל שליח הציבור, וכשבא היחיד למחיה המתים התחיל שליח ציבור י"ח, היחיד אינו רשאי להמתין לשליח ציבור עד שיגיע למחיה המתים כדי שיאמר קדושה עם הציבור, אלא היחיד מתפלל תפילתו בלא הפסק כמו שהתחיל, עכ"ל. הרי מפורש שלדעת התרומת הדשן בדוקא נקט הראשונים להתחיל עם הש"ץ, ואם לא כן אינו יכול להפסיק. ועיין שם בהמשך דבריו דמבואר שאין הטעם משום מה שיצטרך להמתין עד שיגיע לש"ץ לשם, אלא משום שאינו יכול להפסיק לקדושה באמצע תפילתו. ועיין עוד בלשון השאלה בתרומת הדשן (סימן י"א). (ובספר זה השלחן הבין בדברי הלקט יושר שרק משום שלא סיים ברכת מחיה מתים עם הש"ץ כתב שא"א לומר קדושה עמו, ואינו מוכרח.) גם במאירי (דף כא:) מבואר כן לדעת הגאונים, עיי"ש.

ובביאור הדברים היה נראה, שבהיות שלא תקנו חז"ל להיחיד לומר קדושה בתפילתו בלחש, ממילא רק באופן זה שמתפלל עם הש"ץ מלה במלה אמרינן שנחשבת תפילתו קצת בגדר תפילת הש"ץ, כטפל לו ושייך אליו, וניתן לומר קדושה כמו שאומר הש"ץ. ואף שכתבו הפוסקים שבכה"ג שמתפלל עם הש"ץ אינו אומר עמו ברכת עננו ביום התענית, מכל מקום הגדרה זו מועלת לקדושה שאינו ברכה בפנ"ע ויכול לאומרו עמו.

ובספר שערי אהרן (על שו"ע סימן ק"ט) ציין שכמו כן מצינו בדברי תוס' רבינו יהודה שירלאון (שם כא:) שיש ראשונים הסוברים כן. ועיינתי שם וז"ל, וכן בקדושה אם יגיע יחיד לאתה קדוש עם הצבור בסוף מחיה מתים, אין זו הפסקה, כיון שקבעו שם קדושה יכול לענות עם הצבור, וה"ר יוסף בר' משה (הוא הר"י פורת המצוי בתוס') פי' שלא נתברר לו אם יוכל להפסיק בזה הענין, עכ"ל. אבל אין נראה שכוונתו בדוקא למי שלא התחיל עם הש"ץ, רק שכנראה לא נתברר להר"י פורת אם נקטין כדברי רב האי גאון או לא.

ב. אך למרות כל האמור, מצינו דברים מפורשים בראשונים להיפך, שאין כוונת רב האי גאון לומר שצריך בדוקא להתחיל ולומר מלה במלה עם הש"ץ, וז"ל הנמוקי יוסף (ברכות כא: לאחר שהביא דברי הרב האי גאון), וכתבו המפרשים ז"ל דמילתא מילתא לאו דוקא אלא שלא יפתח מילי דקדושה אלא עמו, ואין העכו"ב באבות וגבורות שיאמר עמו, עכ"ל. הרי מפורש שאין צריך באמת להתחיל עם הש"ץ מתחילת התפילה, ורק קדושה צריך שיאמר עמו. וכן מבואר לכאורה מדברי הרא"ש (פרק ג' סימן י"ח), שכתב בא"ד וז"ל, וכן לענין קדושה, אם יגיע לש"ץ כשאומר נקדישך יאמר עם הש"ץ מלה במלה כל מה שהוא אומר, עכ"ל. הרי שלא הזכיר כלל שצריך להתחיל עם הש"ץ, וכלשון הזה העתיק הטור בסימן ק"ט. כמו כן יעויין בבית הבחירה להמאירי (שם) שהביא בשם יש מי שאומר, שאינו צריך אלא שיתחיל וימתין אחר מחיה מתים עד שיגיע ש"ץ לשם ויענה עמו, עיין שם. ועיין עוד בדברי רבינו מנוח על הרמב"ם שכתב וז"ל, ומי שהתחיל להתפלל מעומד וכשהגיע לברכה שלישית נודמן לו שחזן הכנסת אומר סדר קדושה, יכול לומר עם הצבור קדושה ואחר כך משלים תפלתו, עכ"ל.

חזינן מכל הנך רבוותא שלדעתם לאו בדוקא נקט רב האי שיתחיל עם הש"ץ ויתפלל עמו עד קדושה, רק שאורחא דמילתא נקט כדי שיענה לקדושה עמו, שאם יתחיל קודם תפילת הש"ץ בסתמא כבר יהא אוזו לאחר ברכת אתה קדוש כשיגיע הש"ץ לשם, ולא יוכל לענות כיון שאינו מקומו. (ועיין בפרי מגדים אשל אברהם סק"ט בא"ד שכתב וז"ל, קדושה, יש לומר דיתחיל לכתחילה עם הש"ץ [כוונתו שדין זה של רב האי גאון הוא לכתחילה ולא בדעבד] ור' יהושע בן לוי [שאמר] לא יתחיל [הכוונה] עם הציבור, דאז כשיגיע ש"ץ לקדושה יהיה הוא במקום אחר, עכ"ל).

ולקושטא דמילתא נראה, שכן מדוקדק קצת מדברי רב האי גאון עצמו, ממה שהזכיר בסיום דבריו שבוזה שהתחיל עם הש"ץ ועונה קדושה עם הציבור, "שפיר דמי למעבד הכי דלית בה הפסקה". משמעות דבריו, שלא בא לחדש טעם להא שיכול היחיד לאומרו תוך תפילתו אף שלא תיקנה ליחיד, דזה פשיטא לי' שאין כאן חסרון מאחר שעונה הקדושה עם הצבור ונחשבת כצבור ולא יחיד. ורק מדין הפסק אתי עלה, דהאיד יענה קדושה תוך תפילתו הלא אסור להפסיק תוך התפילה, ועל זה בא לומר שמאחר הקדושה תוך ברכת אתה קדוש אין כאן משום הפסק, וכמו שכתב בתוס' רבינו יהודה שירלאון ש"אין זו הפסקה כיון שקבעו שם קדושה". ולפי זה מובן שפיר שאין כאן דין להתחיל עם החזן דוקא, שביארנו שכל התועלת היה כדי להחשיב תפילתו כתפילת הש"ץ על ידי מה שמטפיל עצמו לתפילתו, כדי שלא יהא חסרון במה שאומר היחיד קדושה שתיקנה רק להש"ץ. אבל מאחר שרק הזכיר הא שאין כאן משום הפסק, יש מקום לדיוק שמעולם לא היה קשה לו מדין יחיד אומר קדושה, דמאחר שעונה עם הציבור פשוט שלא כיחיד יחשב, ורק שא"א להפסיק תוך התפילה, וממילא חידש רב האי גאון שבכה"ג שאומרו לאחר מחיה מתים לא נחשב כהפסק, ששייך לברכת אתה קדוש. ולפי"ז העיקר שיהא אוזו עמו בקדושה, והתחלה עם הש"ץ אינו מעלה ואינו מוריד.

ואם כנים הדברים, תו אי אפשר לדיוק אחרת מדברי הראשונים שהבאנו לעיל ולהזכיר דלא כן סבירא להו, שודאי לא באו אלא להעתיק הדברים כלשון ראש המדברים בכאן רבינו האי גאון, וכפירוש דבריו נפרש בדבריהם.

ג. ויש להוסיף עוד, דבאמת משמע מדברי רב האי גאון, שאינו אומר כל נוסח הקדושה עם הש"ץ, רק שעונה עם הציבור החלקים השייכים להציבור. והדברים עולים בקנה אחד למה שביארנו בדעתו, שאין כאן חידוש דין לומר שמטפיל תפילתו לתפילת הש"ץ ואומר דברים שתקינו חז"ל רק להש"ץ, רק שעונה קדושה עם הציבור ואין כאן משום הפסק. ואכן בספר הבתים (שער תשיעי הלכה י"א) מביא שנחלקו הראשונים אם יאמר כל סדר קדושה או שאינו אומר כל סדר קדושה אלא עונה קדוש בלבד, וסיים שכן נראה מלשון הגאון שאינו אומר כל נוסח הקדושה. וכבר העיר ר' דוד עראמה (בהגהותיו על הרמב"ם מובא בספר הליקושים בסוף מהדורת פרנקל) שכן מדויק בלשון הרמב"ם שכתב שכשיגיע הש"ץ לקדושה "עונה הקדושה עם הצבור", והובאו דבריו במאמר מרדכי (סק"א). וכ"כ במרכבת המשנה.

איברא, דמצינו בכמה ראשונים שלדעתם יאמר כל נוסח קדושה עם החזן, ראה מש"כ תלמידי רבינו יונה (דף יג: בדפי הרי"ף ד"ה ועני) וז"ל, ולא תימא דוקא לענות בלבד מותר, אלא כל התיבות של קדושה אומר עם החזן תיבה בתיבה, עכ"ל. וכן כתבו עוד כמה ראשונים, עיין לשון הכל בו הובא לעיל שכתב "ויאמר נקדש עם ש"ץ ולדור ודור כמו ש"ץ", וכ"כ הסמ"ק. ובביאור הדברים כתב המאירי וז"ל, וגדולי המפרשים מוסיפים בדבריהם אף נסח הקדושה ר"ל כתנן יתנו וכו', או אי זה נסח שיאמר, הוא צריך לאומרו מלה מלה, שיראה לגמרי כעושה עצמו טפל לתפלת החזן, עכ"ל. ואף שבמאירי משמע שצריך להתחיל מתחילת התפילה עם הש"ץ מטעם זה לדיעה זו, מכל מקום כנראה אף אלו שאין מצריכים כן כדלעיל, סוברים כן לענין קדושה עכ"פ, שאופן אמירתו כדי שלא יהא נחשב הפסק הוא על ידי מה שעושה תפילתו כטפל לתפילת הש"ץ לענין זה. וכן נקטו למעשה גדולי הפוסקים שיאמר כל נוסח הקדושה עם הש"ץ, עיין היטב בבית יוסף סימן ק"ט, ובמג"א (סק"א). (ומש"כ בשו"ת אבן ישראל (חלק ט' סימן ס"ג) צע"ג, ודבריו נסתרים מדברי רבינו יונה).

ד. והנה, דעת הרמ"א (סימן ק"ט סעיף ב'), שדין זה לומר קדושה עם הש"ץ וכו' אינו אלא דין דיעבד, ולכתחילה אין להתחיל עמו וימתין עד לאחר שיסיים קדושה ואז יתפלל בעצמו. ומקור דבריו מדברי הטור. אך העירו האחרונים, שהדברים נסתרים מדברי כמה ראשונים, שמדבריהם יוצא מפורש, שדין זה להתחיל עם הש"ץ הוא דין לכתחילה ולא דיעבד. ועיין בתניא רבתי (סימן ה') שכן נהגו בני רומא ושמנהג טוב הוא. ובהערת א"ז וצ"ל (בפירושו לתניא רבתי הנקרא פרי ישרון סק"ט) כתב וז"ל, זהו דעת רבינו, וכן סוברים הרבה ראשונים הפוסקים דאפילו לכתחילה יכול לעשות כן, ושמנהג טוב הוא. מיהו דעת הטור והרמ"א, דלכתחילה לא יתחיל עד אחר שאמר קדושה, אבל דעת האחרונים כהנהו ראשונים העומדים בשיטת רבינו ז"ל, שהרי כן דעת הרמב"ם, הרי"ף, האשכול, האור זרוע, והמאירי בשם הגאונים. עכ"ל. ויש להוסיף עוד, שבמקור הדברים ה"ה רב האי גאון, משמע בעליל שדין זה הוי לכתחילה, ואף קרא אותו מנהגא דרבנן.

ובאליה רבה (סק"ט) האריך בזה, ולאחר שהביא מכמה ראשונים שמבואר שמותר לכתחילה, כתב לדחוק שי"ל שלא כתב הטור כן למי שהתחיל אחר שהתחיל הש"ץ ומחמת שהאריך הש"ץ הגיע לקדושה עמו, בזה דוקא דיעבד מותר, אבל כשמתחיל בשוה עם הש"ץ מותר לכתחילה. ושוב כתב הא"ר עצמו לחלוק על הטור, וכתב שהטור נמשך אחר לשון הרא"ש אבל יש לפרש דברי הרא"ש באופן שיוצא שאף לכתחילה מותר, עיי"ש.

ולהבנת הא"ר בדברי הטור צע"ג, שאף דבסברא הדבר מובן, שאם מתחיל בשוה עם הש"ץ הוה לי' יותר טפל ושייך אליו ושפיר דמי טפי כמו שביארנו לעיל, מכל מקום מקורו של הך דינא הוא דברי הרי"ף בשם רב האי גאון, וכאמור שם מבואר שהוא דין לכתחילה, והיאך יתכן לומר שהרא"ש הניח עיקר דינו של רב האי גאון המובא ברי"ף וכל הראשונים, ותפס דין חדש של בדיעבד מסברא דנפשי' בלי להזכיר עיקר הדין של רב האי גאון. ואם באמת מפרש הרא"ש והטור שעיקר דינו של רב האי גאון אינו אלא דין בדיעבד, ולא כפשטות המשמעות, א"כ א"א כלל לומר שיודה באופן שיתחיל עמו שיהיה מותר לכתחילה, דהלא רב האי גאון איירי בזה האופן, ולהבנה זו יהיה דין דיעבד. וכנראה הא"ר כתב כן בדרך התנצלות בעלמא על דברי הטור כדי להתאימו עם שאר ראשונים מחמת גודל הקושיא, אף שהדברים דחוקים מאוד כמש"נ. ולעולם י"ל שלהלכה לדעת הא"ר אף באופן שלא התחיל עם הש"ץ יש להקל לכתחילה. אך דא עקא שבביאור הלכה (ד"ה אם מתחיל להתפלל) כתב שמשמע מדברי הא"ר שכן ס"ל להלכה, שאם אינו מתחיל עמו אינו מותר אלא בדיעבד, ודלא כמו שכתבתי שרק בדעת הטור כתב כן ולי' לא סבירא לי', וצ"ע.

והרב מג"א אויל כפשטות הבנת הטור והרמ"א, שבכל אופן דין זה להתפלל עם הש"ץ הוא דין בדיעבד, שכתב לפרש מש"כ הרמ"א שאינו אלא בדיעבד, שהוא משום דלכתחילה עדיף יותר לשמוע מהש"ץ אמירת נקדש ולענות רק קדוש, מה שאין כן כשיתפלל עם הש"ץ בהכרח לומר עם הש"ץ כל סדר קדושה, מה שאינו מן הראוי לכתחילה. ולפי"ז ודאי אין מקום לחלק בין אם התחיל עם הש"ץ או לא, ודלא כהתנצלות הא"ר, ובהכרח שהבין כנ"ל שהרא"ש חולק עם שאר הראשונים שהבאנו, אף שבאמת צ"ע כמו שתמהו האחרונים (ומגודל הקושיא הערוך השלחן (סעיף י"ב) רצה להגיה בדברי הרמ"א, עיין שם).

ובעיקר דברי המג"א שפירש הטעם שאין לעשות כן לכתחילה משום שיצטרך לומר נקדש עם הש"ץ מה שאינו לכתחילה, העיר בלבושי שרד שלמנהגינו כל הציבור אומרים בלא"ה נקדש עם הש"ץ, ואם כן הדר דינא שאין טעם לא לעשות כן לכתחילה. וכן כתב הביאור הלכה (ד"ה אבל לכתחילה). אלא דמסיק שם שמעיקר הדין אין לעשות כן כמו שכתב במשנ"ב לקמן סימן קכ"ה. אבל סוף כל סוף כן היא מנהג העולם בכל אתר ואתר, ועל כן מטעם זה של המג"א ודאי אין שום צד להחמיר לדינא. וכן כתבו כמה פוסקים, ולא עת האסף עתה. ועיין במגן גיבורים (שלט"ג סק"ג) שביאר טעם אחר לדברי הרמ"א.

ובמשנה ברורה (ס"ק י"ד) כתב להכריע על פי דברי החיי אדם (כלל י"ח אות ח') שבשחרית בודאי יש להקל אף לכתחילה להתחיל עם הש"ץ, לאור דברי הראשונים הנ"ל, ושלא יצטרך להמתין כל כך תוך שירה חדשה. ועל פי עדות בנו (דוגמא מרדכי אבי אות ס"ג, ט"ז) כן נהג החפץ חיים עצמו על פי רוב שלא עלתה לו להתפלל שמונה עשרה עם הצבור רק עם הש"ץ "באשר היה מתענין כמה פעמים במחשבותיו ועמד". ולענין תפילת מנחה הכריע להקל בצורך קצת, והוא על פי מש"כ המאמר מרדכי (סק"א) שמאחר שבראשונים מבואר שיכול לעשות כן אף לכתחילה יש להקל בצורך כל דהוא. ויש לציין לדברי החתם סופר הידועים בליקוטי תשובות (סימן ד') שהמתחיל עם הש"ץ יש לו מעלה מיוחדת של תפילה בציבור, ומכאן דבריו יש שהחזיקו צד זה להתחיל עמו ולא להמתין עד אחר קדושה, ועיין מה שהביא בכ"ז בשו"ת ויברך דוד (תפילה, חלק א' סימן קל"ד), ואכמ"ל.

והנה החיי אדם והמאמר מרדכי וכן שאר האחרונים שדנו בזה, לא הזכירו לחלק בין מי שהתחיל עמו ממש למי שהגיע לקדושה עמו, ויתכן מאוד שלדבריהם אין מקום לחלק כלל להלכה. ורק האליה רבה חילק כן כדי ליישב דברי הטור, ואין הכרח לנקוט כן למעשה וכן"ל. והג"ר דוד יוסף שליט"א בספרו הלכה ברורה (דין י"א) הסיק הלכה ולמעשה, שאין לחלק בין הגידונים, ושכל ענין יש להקל לכתחילה אף אם אינו מתחיל יחד עם הש"ץ כל שיכול להשיגו קודם שיגיע לקדושה. ומקורו משו"ת מעט מים (סימן כ"א ד"ה ועתה אלכה) להג"ר אברהם בן נחמן הכהן משלוניקי, וביתר ביאור בספרו יוקח נא (סק"ז), שהאריך לבאר על פי דרכו שאין מקום לחלק, עיי"ש.

וכאן המקום לציין שיש עוד דינים לענין שומע תפילה ומודים הנוגע למי שהתחיל עם הש"ץ, עייין היטב בשו"ע ובפוסקים בסימן ק"ט.

ה. ובכלות הדברים יש לדון, במש"כ כמה ראשונים ואחרונים שהמתפלל עם הש"ץ אומר עמו כל נוסח קדושה, אי הוי לעיכובא. ולמשל, מי התחיל לאחר הש"ץ, ומיהר להתפלל באופן שהגיע למחיה מתים לאחר שכבר אמר הש"ץ נקדש, האם יש לו לענות עם הציבור, או דילמא בכה"ג שלא אמר עם הש"ץ מתחילת קדושה לאו אריך למעביד הכי.

והנה בספר תהלה לדוד (אות ג') כתב לצדד שבכה"ג אין לענות, וחילי' דיד'י ממה דסובר הרמ"א שלכתחילה אין להתחיל עם הש"ץ, וביאר המג"א דעת הרמ"א שבכה"ג יצטרך לומר עם הש"ץ נקדש מה שאינו לכתחילה לדעת הרמ"א. ואי ס"ד אמירת נקדש אינו לעיכובא, מה לן לצרה זו, יתחיל עמו ולא יאמר עמו נקדש. ובהכרח דסבירא ל' שהדבר לעיכובא (ומכל מקום מסיק שלא משמע כן מדברי הרמ"א לקמן עיי"ש).

אך כבר הבאנו לעיל שאדרבה, באמת מלשונו של רב האי גאון משמע שלדעתו אין היחיד אומר נקדש עם הש"ץ, ושכן מדויק בלשון הרמב"ם, ואף שיש ראשונים שכתבו שלא דוקא כתבו כן, ושיכול לומר כל נוסח הקדושה עמו, מכל מקום אינו במשמע שיהיה לעיכובא.

ומן התימה על התהלה לדוד שדברי השו"ע הגר"ז מורגלא בפומי' תמיד אך הפעם הזאת לא ראה דבריו שהתייחס להדיא לנידון זה, שלאחר שהביא הגר"ז מה שדנו הפוסקים אם מותר למי שהגיע למקום קדושה לענות לקדושת ובה לציין עם הציבור, והביא מש"כ הראשונים שאין לענות מטעם שאין הקדושות שוות שאינו אלא סיפור דברים, והכריע לענין קדושת שחרית ומוסף שנחשבות קדושות שוות, כתב הגר"ז (סעיף ה') וז"ל, ומכאן אתה למד שהיחיד כשמגיע בתפלתו לברכת אתה קדוש יכול לענות קדוש עם הצבור אף על פי שהוא לא אמר ולא שמע נקדש או נקדישך מפי הש"ץ, שהרי קדושת יוצר ובה וליציין אין בהם נקדש, ואף על פי כן לא מנעוהו אלא מפני שאין הקדושות שוות, עכ"ל. הרי מפורש כתוב שיש לענות עם הציבור בכה"ג, והדברים מוכרחים כי מילתא בטעמא אמור, ולית נגר ובר נגר דלפרקיני'. ודברי הגר"ז הובאו בביאור הלכה (ד"ה שאין הקדושות שוות), עייין שם היטב.

ואף שלנכון העיר התהלה לדוד מדברי המג"א והרמ"א, בלא"ה דברי הרמ"א מפוקפקים כמו שכתבו האחרונים, וגם אין דברי המג"א בביאור דבריו מוסכמים. ואף להמג"א יש מקום ליישב, שכל זה מדין לכתחילה, דהיינו שיותר טוב לכתחילה להמתין עד לאחר קדושה, ולא להתפלל עם הש"ץ באופן שיצטרך מדין לכתחילה לומר עמו כל סדר קדושה. ואינו עצה לומר שיתחיל עמו ולא לומר נקדש, שהלא דינו של המתפלל עם הש"ץ כן הוא, שלכתחילה יתפלל בכה"ג. אבל אין להוכיח שמי שאכן נמצא באופן זה שלא היה יכול לומר עמו נקדש, שיתעכב על עניית קדוש קדוש קדוש עם הציבור.

הן אמת שראיתי בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ג' סימן ט' בסוף דבריו) שנשאל מאי טעמא כתבו הפוסקים שהמתפלל עם הש"ץ אומר עמו נקדש, והשיב כי בלא הכי "אין שום ענין ברכה לקדוש קדוש קדוש וברוך, והיה זה הפסק". אך אין הכרח שכוונתו לומר שהיא לעיכובא, רק שמה"ט לכתחילה הנהיגו כן. ולעולם אף לדבריו י"ל שמי שלא הספיק לומר נקדש עם הציבור מכל מקום יכול לענות עם הציבור, וכמו שהוכיח הגר"ז.

ועיין עוד בכף החיים (ס"ק ל"א) שכתב שכל שהקדושות שוות יכול לענות, וכגון שמתפלל בלחש והגיע למחיה מתים ושמע מבית הכנסת אחר שאומרים קדושה, שיכול לענות עמהם. ופשוט שכוונתו רק לענות ולא לומר כל סדר הקדושה עם הש"ץ של מנין אחר.

וכ"ז דלא כמש"כ דו"ז הגרי"א פ' שליט"א בשו"ת אורח יעקב (או"ח סימן י"ד) דלדינא אין לענות קדושה בכה"ג, ולא הרגיש בכל הנ"ל, ובמחכ"ת אין הדברים נכונים. ואילו היה רואה שהגר"ז כתב להדיא שעונה בכה"ג, ושסמך עליו ידיו הכהן הגדול מאחיו בביאור הלכה כמו שהבאנו, הוה הדר בי'. ועיין עוד בשו"ת ספר שבות עמי (חלק א' סימן ה') שדן בנידון דידן והסיק לענות, ושכן השיב לו הגאון רב מאיר מאזוז שליט"א.

ונלקט מן הפירות הנושרין לנו להלכה:

א. מי שאיחר בתפילת שחרית ולא התחיל עם הציבור, אם אינו יכול לסיים קודם שיגיע הש"ץ לקדושה, אין צריך להמתין עד אחר קדושה, ויכול לכתחילה להתחיל עם הש"ץ ויתפלל עמו עד אחר קדושה. וגם לענין תפילת מנחה, מותר בצורך כל דהו, והמיקל בלא צורך כלל ודאי לא הפסיד.

ב. אף אם לא הספיק להתחיל עם הש"ץ, אם יגיע לקדושה עמו, מותר להתחיל לכתחילה לכמה אחרונים, והביאור הלכה מדויק מדברי הא"ר שבזה יש מקום להחמיר לכתחילה, והמחמיר תע"ב.

ג. המתפלל עם הש"ץ ומאזנה סיבה שהיא לא הספיק לומר נקדש עמו, אעפ"כ מותר לענות קדושה עם הציבור.

ובזה אבוא על החתימה
ידידו עוז הדש"ת